

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-143>

УДК 657.1:334.012

ПРОБЛЕМАТИКА ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ АУСТОРСИНГУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

PROBLEMS AND FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF ACCOUNTING OUTSOURCING IN UKRAINE

Яремко Ігор Йосафатович

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3556-0609>

Ліннік Назар Костянтинович

магістр,
Національний університет «Львівська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1065-1231>

Yaremko Ihor, Linnik Nazar

Lviv Polytechnic National University

У статті проведено аналіз поточного стану ринку консалтингу в Україні, зокрема аутсорсингу бухгалтерського обліку, що включає в себе докладний розгляд його структурної організації за численними критеріями, такими як функціональні аспекти, галузева афіліація клієнтів та географічні особливості. Пріділяється увагу особливостям та характеристикам, які визначають цей ринок з точки зору фахівців консалтингової галузі. У ході аналізу детально розглядаються причини, що призводять до нестабільного розвитку консалтингової діяльності в Україні. Зокрема, зосереджено увагу на фактори, які можуть впливати на ринок аутсорсингу бухгалтерського обліку, такі як економічні коливання, регуляторні аспекти та особливості попиту. Окрім цього, стаття висвітлює тенденції розвитку консалтингового сегменту в Україні, намагаючись передати не лише сучасний стан ринку, але й визначити можливі шляхи його майбутнього розвитку в контексті економічних та соціокультурних факторів.

Ключові слова: консалтингова діяльність, бухгалтерський аутсорсинг, консалтингова фірма, аутсорсинг, консалтинг, ринок консалтингових послуг, консалтингова послуга.

The article analyzes the current state of the consulting market in Ukraine, in particular accounting outsourcing, which includes a detailed consideration of its structural organization according to numerous criteria, such as functional aspects, industry affiliation of clients and geographical features. Attention is paid to the features and characteristics that define this market from the point of view of specialists in the consulting industry. In the course of the analysis, the reasons leading to the unstable development of consulting activities in Ukraine are considered in detail. In particular, attention is focused on factors that may affect the accounting outsourcing market, such as economic fluctuations, regulatory aspects, and demand characteristics. In addition, the article highlights the development trends of the consulting segment in Ukraine, trying to convey not only the current state of the market, but also to determine possible ways of its future development in the context of economic and socio-cultural factors. The concept and essence of consulting was considered, its market nature in the economic sphere was analyzed and typical features were identified. For a deeper understanding of the content of consulting, characteristics of its participants and mechanisms of use, a classification of the consulting infrastructure was made. The peculiarities of the subjects of the market of consulting services in Ukraine are determined, the key groups of participants of the consulting industry in the country are singled out. The problems that arise in conducting consulting activities in Ukraine are indicated. The main focus is on the lack of quality standards for consulting services, the lack of appropriate legislative requirements that would regulate this area depending on specific economic sectors. It is noted that the solution to these problems may include the development of consultation standards and the certification of subjects of consulting activity based on them. However, the main important aspect remains the absence of a clear legal definition of the relevant type of activity, which complicates the statistical reporting of enterprises in this direction.

Keywords: consulting activity, accounting outsourcing, outsourcing, consulting firm, consulting, market of consulting services, consulting service.

Постановка проблеми. В розвинутих країнах світу консалтинг став одним з важливих інструментів ринкової інфраструктури. З'явившись на початку ХХ століття, консалтинг став ефективною формою ведення бізнесу, і на сьогоднішній день зростання кількості завдань для консультантів призвело до збільшення кількості конкурентів в цій сфері.

Недавно на українському ринку почали з'являтися консалтингові послуги з бухгалтерського аутсорсингу, але з кожним роком перспективи галузі постійно зростають. Однак, відкриття ринку України для іноземних підприємств та вихід національних виробників на світові ринки можуть перетворити послуги консалтингового сектора з бухгалтерського аутсорсингу на повсякденний сервіс, що може призвести до стагнації ринку з часом. Тому бухгалтерський аутсорсинг потребує нових імпульсів для розвитку, як для виду економічної діяльності, так і як галузі.

Конкуренти намагаються надавати якісні професійні послуги з, дотримуючись стандартів, закладених в галузі бухгалтерського аутсорсингу. Аналіз досвіду в цій сфері, вивчення нових тенденцій та дослідження консалтингових послуг з бухгалтерського аутсорсингу в Україні є важливими як для самої сфери консалтингу, так і для підготовки фахівців-консультантів, а також для різних сфер бізнесу загалом.

Для ефективного керування індивідуальним та колективним процвітанням, бізнесові лідери потребують нового підходу до прийняття рішень. Умови зростання конкуренції, витрат та погіршення економічної ситуації в країні вимагають вітчизняних підприємств приймати ефективні заходи для покращення своєї діяльності. В Україні консалтинг стає все більш поширеним, а вітчизняні компанії все більше розуміють важливість його застосування.

Консалтинг є давно відомим бізнесом у країнах з розвинутою ринковою економікою, і його дієвість була підтверджена в практиці. Найпоширенішими консалтинговими послугами є управління підприємством, персоналом та фінансовим управлінням.

Сфера бухгалтерського аутсорсингу є дійсно важливою та швидкозростаючою галуззю в економіці, оскільки вона надає послуги з підвищення ефективності та оптимізації бізнесу. Глобалізація світової економіки є драйвером розвитку цієї галузі, оскільки бізнес потребує постійного підвищення конкурентоспроможності, щоб успішно функціонувати на між-

народному ринку. Україна, як і багато інших країн, має потенціал для розвитку сфери даних послуг, що може стимулювати розвиток всієї національної економіки. Проте, є перешкоди, такі як недостатня кількість кваліфікованих кадрів та недостатній рівень технологічного розвитку.

Для того, щоб галузь бухгалтерського аутсорсингу могла активно формуватись та розвиватись в Україні, необхідно зробити акцент на розвиток науки та технологій, підвищення кваліфікації робочої сили та вдосконалення регуляторної бази. Тільки таким чином галузь консалтингу зможе допомогти у вирішенні складних економічних проблем країни та забезпечити її успішний розвиток на міжнародному ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасному світі консалтингові послуги з бухгалтерського аутсорсингу є широко дослідженою темою в наукових працях, зокрема у зарубіжних дослідженнях. Багато вчених висвітлюють такі аспекти консалтингу, як розвиток консалтингової діяльності, стратегії консалтингових компаній, ефективність використання консалтингових послуг у бізнесі та інших галузях економіки. Окрім того, дослідження специфіки послуг з бухгалтерського аутсорсингу у різних країнах і регіонах, включаючи Україну, також є актуальними.

Досить значна кількість українських та зарубіжних вчених досліджує проблеми, виклики та перспективи, основні теоретико-методологічні та прикладні засади формування та розвитку ринку консалтингових послуг в Україні в умовах глобальних та національних змін.

В українській науковій літературі вивчається не тільки досвід зарубіжних консалтингових компаній, що займаються наданням послуг з бухгалтерського аутсорсингу, але і особливості використання консалтингових послуг в українському бізнесі, розглядаються проблеми розвитку консалтингових послуг з бухгалтерського аутсорсингу в Україні та інші аспекти цієї тематики.

Серед науковців і експертів, які проводили дослідження щодо особливостей консалтингової діяльності, як українських, так і закордонних, можна виділити таких авторів, як О. С. Марченко [1], Т. Г. Дудар [2], О. С. Виноградова, Н. О. Євтушенко [3], Л. Ю. Шадріна, І. А. Соболева, В. А. Якимович [4], Н. В. Грищенко [5], М. Кубр [6] та інші. У своїх дослідженнях зазначені автори переважно досліджували теоретичні засади консалтингової діяльності, зокрема бухгалтерського аутсор-

сингу, його особливості та проблеми здійснення як в Україні, так і за її межами.

Крім того, вони також займалися класифікацією консалтингових послуг [5; 6], яка стосується як українського ринку, так і міжнародного співтовариства. Однак, слід відзначити, що проведені дослідження були спрямовані переважно на вивчення теоретичних основ бухгалтерського аутсорсингу, його особливостей та проблем, і не враховували сучасні вимоги та виклики, що існують в цій сфері.

Дослідження включають теоретико-методологічні та прикладні засади. Незважаючи на широку наукову літературу, присвячену консалтингу, існують певні проблеми, які не отримали достатнього освітлення. Зокрема, дослідження особливостей консалтингу в Україні та визначення пріоритетних заходів для його подальшого розвитку залишаються малодослідженими темами.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Обмежені можливості дослідження різноманітних аспектів бухгалтерського аутсорсингу та складність його аналізу та оцінки на практичному рівні призвели до вибору об'єкта дослідження та формування тематики публікації. Це може бути викликано декількома причинами, такими як відносна новизна галузі, недостатній рівень розвитку економіки та бізнесу в Україні, складність дослідження консалтингу, а також недостатній обсяг науково-дослідних робіт в галузі надання послуг бухгалтерського аутсорсингу в Україні. Проте, в наступні роки можна очікувати більш широкого дослідження цієї галузі, оскільки консалтингові послуги все більше стають невід'ємною частиною економічного життя України та світової економіки в цілому.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Стаття має на меті проаналізувати розвиток та дослідити особливості бухгалтерського аутсорсингу на українському ринку та визначити пріоритетні заходи для забезпечення його подальшого розвитку.

У даній статті розглядаються особливості ринку консалтингових послуг в Україні. Досліджено розвиток європейського та українського ринків консалтингових послуг, визначена галузева структура українського ринку та наведено приклади використання бухгалтерського аутсорсингу. Крім того, у статті визначено основні перспективи розвитку українського ринку надання послуг з бухгалтерського аутсорсингу.

Виклад основного матеріалу. Професійний консультаційний бізнес в Україні почав розвиватися з кінця 80-х років ХХ ст. До цього часу консультування підприємств забезпечувалось фахівцями урядових закладів, науководослідних установ і університетів. З урахуванням інтеграції України у світове економічне суспільство, підприємства зіткнулися з великими проблемами з переорієнтацією на новий тип економічної системи. Це вимагало підвищення конкурентоспроможності та управління бізнес-процесами з використанням передових технологій, що стало надзвичайно важливим для підприємств.

Оскільки умови функціонування вітчизняних підприємств швидко змінювалися, то керівництву необхідна була професійна допомога в управлінні діяльністю підприємства. Ці зміни в економіці України, включаючи процеси роздержавлення та приватизації власності, сприяли розвитку управлінського консультування та надали йому новий імпульс. Ринок консалтингових послуг в Україні в значній мірі залежить від іноземного капіталу міжнародних фінансових організацій. Зараз, міжнародні консалтингові компанії контролюють 60% ринку в Україні. Банки є найбільш платоспроможними замовниками, оскільки вони вимагають високого рівня компетентності та професіоналізму в галузі консалтингу [3].

Можна охарактеризувати історію розвитку бухгалтерського аутсорсингу в Україні як період активного навчання. Цей період включав навчання консультантів навичкам роботи з клієнтами, розробку власної методології та продуктів, формування репутації на ринку. Навчання також стосувалося клієнтів, які почали усвідомлювати важливість інтелектуальної праці для свого бізнесу та необхідність постійного підвищення компетенцій. Консультанти грали важливу роль у протистоянні процесу розпаду компетенції персоналу в умовах швидкого застаріння отриманих знань.

Більшість експертів міжнародних консалтингових організацій внесла внесок у створення методологічної бази вітчизняного консалтингу, яка відповідає поточному стану економіки країни. Україна має понад 500 вітчизняних консалтингових фірм, з яких половина зосереджена на наданні послуг з бухгалтерського аутсорсингу та управлінського консультування. Великі світові консалтингові компанії, включаючи лідерів консультативного бізнесу в країнах "великої четвірки", також мають представництва в Україні. Більшість українських консалтингових компаній,

що надають послуги з аутсорсингу бухгалтерського обліку знаходяться на етапі розвитку, коли вони можуть визначити свою власну спеціалізацію, компетенції та потреби потенційних клієнтів. Українські консалтингові компанії вже розробили власну методологію роботи та унікальні консалтингові технології, що дозволило їм розробити нові методи і підходи до вирішення управлінських проблем, які є характерними для українського бізнесу [4].

Більшість послуг з бухгалтерського аутсорсингу в Україні зосереджена на Північному та Східному регіонах, зокрема в містах Київ і Харків. Зараз вітчизняним компаніям необхідно вирішувати багато проблем, і в цій ситуації звернення до консалтингових фірм може бути важливим кроком. У господарстві України головним фактором, за яким обирають консультантів, є низька вартість послуг поруч з відносно високою якістю. Українські консультанти мають перевагу, оскільки можуть забезпечити кращі консультації менеджерам підприємств, які діють на вітчизняному ринку, ніж іноземні фахівці, які не мають досвіду з нашими практичними проблемами.

Отже, національні консультанти мають можливість підвищити якість своїх послуг до світового рівня та скласти конкуренцію світовим консалтинговим фірмам. Консалтингові послуги, що пропонуються в Україні, мають певні відмінності від світових. Це пояснюється менталітетом держави та специфікою ставлення до ведення бізнесу взагалі. Український консалтинг має свої особливості, критерії та специфічні ознаки. Іноземні консалтингові компанії, які починають свою діяльність в Україні, зазвичай мають тут одного-двох представників, чиє головне завдання полягає в оцінці рівня привабливості українського ринку для їх компанії та виборі стратегії дії. Проте керівництво не дуже довіряє вітчизняним консультантам, тому звертається до послуг з інших країн [5].

Основні причини низького попиту на консалтингові послуги з бухгалтерського аутсорсингу включають:

- низьку освіченість про бухгалтерський аутсорсинг та його сутність;
- складну макроекономічну ситуацію та загальне зниження ділової активності, яке посилюється через світову економічну кризу;
- відсутність культури співпраці з незалежними експертами та несхвалення готовності разом з консультантом вирішувати проблеми;

- нерозуміння важливості бухгалтерського аутсорсингу для досягнення успіху у бізнесі;

- побоювання порушення конфіденційності;

- низька платоспроможність клієнтів та небажання платити за "невідчутні" послуги;

- відсутність гарантій конкретних результатів і позитивного ефекту від консультування;

- складність отримання об'єктивної інформації про консультаційні фірми та їх можливості;

- переконання менеджерів, що всі проблеми можна вирішити самостійно.

Щоб покращити якість консалтингових послуг з бухгалтерського аутсорсингу, можна ввести рейтинг консалтингових фірм з використанням критеріїв, таких як кількість сертифікованих консультантів, кількість реалізованих проектів та ефективність цих проектів. Для визначення ефективності консалтингового проекту можна використовувати два способи. Перший спосіб полягає у визначенні економічної ефективності, тобто наскільки знизилась витрати, збільшились доходи та прибуток від діяльності. Однак, цей метод не дозволяє враховувати можливі відмови чи невміле виконання рекомендацій консультантів менеджментом.

Основними факторами, що гальмують розвиток українського консалтингового ринку з бухгалтерського аутсорсингу є відсутність нормативно-правової бази регулювання консалтингової діяльності, відсутність класифікатора консультаційних послуг та неефективне професійне об'єднання консультантів. Створення такого об'єднання може підвищити якість консультаційних послуг з аутсорсингу бухгалтерського обліку, забезпечити захист ринку від непрофесіоналів та сприяти розвитку бізнес-культури суспільства. Недостатньо достовірної інформації про ринок таких послуг, таку як кількість операторів ринку, види консалтингових продуктів, їх характеристики та вартість, обсяг та результативність роботи консалтингових компаній, ускладнює не тільки конкуренцію на ринку, але й унеможливує потенційним споживачам орієнтуватися в цьому сегменті [2].

Сьогодні в Україні найбільшими користувачами консалтингових послуг з бухгалтерського аутсорсингу є малі та середні підприємства, які після використання таких послуг можуть побачити сукупність позитивних змін, що покращують їх діяльність та економічні показники. У майбутньому консалтингові

компанії будуть розвивати послуги з аутсорсингу бухгалтерського обліку, спрямовані на забезпечення стратегічної конкурентоспроможності своїх клієнтів, що ґрунтуються на новаторських управлінських концепціях та інструментах в усіх сферах та сегментах консалтингового ринку. Окремим напрямком, який буде розвиватися на консалтинговому ринку, є аутсорсинг бізнес-функцій в області управління персоналом, інформаційних технологій, фінансового консалтингу та аудиту, на зразок європейського та світового ринків.

Українські консультанти відрізняються від західних своїми особливостями і специфічним підходом до консалтингової діяльності, насамперед:

1. Західні консультанти мають високу професійну освіту і постійно поповнюють свій досвід, беручи участь у відповідних семінарах і конференціях, але їм не вистачає значного досвіду роботи в Україні з усіма її ментальними особливостями. Вони мають доступ до великої наукової та методологічної бази та широкого діапазону літератури. Українські ж консультанти, хоч і рідко мають зарубіжну професійну освіту (курси, семінари, стажування), мають значний досвід та краще розуміють проблеми українських підприємств та їх керівників.

2. Західні консультанти мають більш ясне розуміння важливості та можливих позитивних економічних наслідків своєї професійної діяльності. Вони вирішують питання відносин між "консультантом і клієнтом" з точки зору об'єктивності. Натомість, українські консультанти проявляють меншу впевненість в тому, як оцінити результати своєї роботи для організацій. Їхнє розуміння взаємовідносин між консультантом і клієнтом базується на пріоритеті людських цінностей перед економічною доцільністю і має більш суб'єктивний характер.

3. В змішаному культурному середовищі західні консультанти проявляють високу відповідальність за свої дії та демонструють стандартну поведінку. З іншого боку, українські консультанти, які мають освіту і досвід у психології, надають перевагу більш гнучкому, м'якому та емпатичному підходу до персоналу. З урахуванням того, що західні клієнти частіше схильні віддавати управління в руки консультанту, дії західних консультантів можуть бути як "м'якими", так і "жорсткими". У той час як українські компанії менше схильні віддавати контроль, тому українські консуль-

танти частіше проводять тренінги і супроводжують процес.

4. Українські консультанти віддають перевагу використанню системи особистих зв'язків для отримання доступу до організації та підтримки спілкування в ній. Для них консультування є не просто професією, а стилем життя, що може призводити до взаємовигідних професійних і особистих зв'язків з клієнтами. У свою чергу, західні консультанти більш суворо дотримуються формальних стандартів та правил поведінки. Вони вважають консультування за професію, яку необхідно займатися лише в робочий час. Взаємовідносини між консультантом і клієнтом, як правило, обмежуються терміном дії контракту.

5. Західні консультанти відзначаються більш оптимістичним та дієвим підходом до ділового середовища та більшою орієнтацією на ініціативу. У свою чергу, українські консультанти проявляють більше емоційної поведінки, нахилиються до рефлексії та менше прагматичної орієнтації на професійні проблеми. Щоб збільшити попит на консалтингові послуги, необхідно зробити ринок консалтингу більш прозорим. Створення реєстру консалтингових компаній може допомогти проінформувати потенційних клієнтів про сутність та можливості консалтингу, а також про компанії, які працюють на ринку консалтингу та їх послуги [7].

Як відомо, успіх будь-якої консалтингової компанії залежить від її стратегії розвитку, фінансів та людських ресурсів. Для того, щоб ринок послуг з бухгалтерського аутсорсингу продовжував розвиватися, необхідно розширювати мережу консалтингових компаній, оскільки для виконання великих проєктів або багатьох середніх проєктів потрібні значні ресурси. Консалтингові фірми повинні надавати не тільки традиційні послуги, але і пропонувати комплексні рішення, постійно підвищувати професіоналізм консультантів, забезпечувати високу якість виконання замовлень, дотримуватися етичних стандартів і задовольняти потреби клієнтів. Крім того, споживачі послуг з бухгалтерського аутсорсингу мають бути проінформовані про діяльність консалтингових компаній на ринку, їх можливості та переваги залучення професійних консультантів.

Висновки. Епоху розвитку бухгалтерського аутсорсингу в Україні можна характеризувати як період навчання. Цей період включає навчання консультантів навичкам роботи з клієнтами, створення власної мето-

дології та унікальних продуктів, які вони пропонують на ринку. Також важливою складовою цього періоду є формування репутації, яка для будь-якого клієнта є ключовою при виборі консалтингової компанії, що надає послуги з бухгалтерського аутсорсингу. Паралельно з навчанням консультантів, відбувається навчання клієнтів, багато з яких усвідомлюють, що значна частина їх бізнесу є результатом інтелектуальної праці, яку необхідно постійно посилювати, спрямовуючи її на пошук нових конкурентних переваг. Саме консультанти виступають протидією процесу розпаду компетенції персоналу підприємств, що виникає в умовах швидкого застаріння набутих знань.

Досвід ефективного аутсорсингу бухгалтерського обліку українських підприємств вітчизняними консалтинговими компаніями підтверджує, що результативність цього процесу залежить від готовності власників і топ-

менеджерів до змін, ініціативності та підтримки інновацій, які повинні бути забезпечені спільною командою консультантів і керівників клієнтських організацій. Більшість клієнтів, залучаючи консультантів, не очікують готових рецептів і відповідей на всі питання. Вони цінують можливість, під час спілкування з представниками компаній, що надають послуги з бухгалтерського обліку, перевірити свої думки, профільтрувати ідеї та отримати незалежну (відмінну від думок власної команди менеджерів) оцінку. Консультант відображає ситуацію, що допомагає "побачити світ навколо", розширює сприйняття оточуючого середовища і допомагає усвідомити проблемні області та необхідність їх вивчення. Іноді бухгалтер-консультант виступає як своєрідний посередник ідей між керівництвом і персоналом компаній, де порушений процес комунікації, і він може стати творчою силою і каталізатором трансформаційних процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Марченко О. С. Консалтингові ресурси національних інноваційних систем. Економікотеоретичний аналіз : монографія / О. С. Марченко; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2008. 280 с.
2. Дудар Т. Г. Напрями розвитку консалтингу в системі підприємницької діяльності. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. 2013. № 5. С. 21–26.
3. Виноградова О. В., Євтушенко Н. О. Концептуальна модель консалтингової взаємодії підприємств. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 1. С. 20–26.
4. Шадріна Л. Ю., Соболева І. А., Якимович В. А. Проблема оцінки ефективності консалтингу у системі громадських зв'язків. *Universum: Суспільні науки: електрон. наук. журн.* 2014 року. № 8(9). URL: <http://7universum.com>.
5. Грищенко Н. В. Класифікаційна ідентифікація консалтингових послуг на світовому ринку. *Економічний дискурс*. 2018. № 1. С. 7–16.
6. Кубр М. Консалтинг у сфері управління: 1992. 319 с.
7. Мулик Я. І. Аудиторська діяльність в Україні: сучасний стан, реформування та розвиток. *Агросвіт*. 2020. № 7. С. 37–47.
8. Білинець К. К., Шулла Р. С. Консалтинг як елемент інфраструктури підтримки бізнесу. *Збірник наукових статей випускників з фаху «Облік і оподаткування»*. Випуск 11 (2021). С. 21–28.
9. Мазур Н. А., Ніколашин А. О. Ринок консалтингових послуг України та світу в умовах змін. *Економіка та суспільство*. 2021. № 24.
10. Васильєв О. В., Німкович А. І. Консалтинг як елемент інфраструктури підтримки бізнесу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Випуск 15. С. 497–502.

REFERENCES:

1. Marchenko O. S. (2008) Konsal'tynhovi resursy natsionalnykh innovatsiinykh system. Ekonomikoteoretychnyi analiz [Consulting resources of national innovation systems. Economic-theoretical analysis]. monohrafiya [a monograph]. National University named V. N. Karazina. Kharkiv. 280 p. (in Ukrainian)
2. Dudar T. G. (2013) Napriamy rozvytku konsal'tynhu v systemi pidpriemnytskoi diialnosti [Direction of development of consulting in the system of entrepreneurial activity]. *Problems of innovation and investment development*, No. 5. P. 21–26.
3. Vynogradova O. V., Yevtushenko N. O. (2018) Kontseptualna model konsal'tynhovoї vzaiemodii pidpriemstv [Conceptual model of consulting interaction of enterprises. Economy]. *Management. Business*. No. 1. P. 20–26.

4. Shadryna L. Yu., Soboleva I. A., Yakymovych V. A. (2014) Problema otsinky efektyvnosti konsaltnyhu u systemi hromadskykh zviazkiv [The problem of evaluating the effectiveness of consulting in the public relations system]. *Social Sciences: Electron*. No. 8(9).
5. Hryshchenko N. V. (2018) Klasyfikatsiina identyfikatsiia konsaltnykh posluh na svitovomu rynku [Classification identification of consulting services on the world market]. *Economic discourse*. No. 1. P. 7–16.
6. Kubr M. (1992) Konsaltny u sferi upravlinnia [Consulting in the field of management]. 319 p
7. Mulyk Y. I. (2020) Audytorska diialnist v Ukraini: suchasnyi stan, reformuvannia ta rozvytok [Audit activity in Ukraine: current state, reformation and development]. *Agroworld*. No. 7. P. 37–47.
8. Bilynets K. K., Shulla R. S. (2021) Konsaltny yak element infrastruktury pidtrymky biznesu [Consulting as an element of business support infrastructure]. *A collection of scientific articles by graduates of the "Accounting and Taxation" specialty*. Issue 11 P. 21–28.
9. Mazur N. A., Nikolashyn A. O. (2021) Rynok konsaltnykh posluh Ukrainy ta svitu v umovakh zmin [The market of consulting services of Ukraine and the world is undergoing changes]. *Economy and society*. No. 24.
10. Vasiliev O. V., Nimkovich A. I. (2017) Konsaltny yak element infrastruktury pidtrymky biznesu [Consulting as an element of business support infrastructure]. *Global and national problems of the economy*. Issue 15. P. 497–502.